

**Носилац:
Удружење „Гламочки кромпир“**

**Елаборат
о заштити ознаке
географског поријекла
Гламочног кромпира**

Садржај:

1. УВОД	5
2. Положај циљаног подручја	6
2.1 Положај Гламочног поља у оквиру регије	6
2.2 Геополитички положај	6
2.3 Положај Гламоча на нивоу економске регије Сјеверозапад	7
2.4 Положај Гламоча на нивоу Кантона 10	9
3. Географске детерминанте мреже насеља	11
3.1 Рељеф	12
3.2 Клима	13
3.3 Вода	13
3.4 Земљиште	14
3.5 Биљни и животињски свијет	15
4. Распоред насеља у Гламочком пољу	16
4.1 Актуелна ситуација	17
5. Узрочно-последичне везе између подручја и производа (кромпира)	19
5.1 Етимологија, име и поријекло	19
5.2 Гламочки кромпир	21
5.2.1 Специфичности производа у односу на истоврсне производе	23
5.2.2 Утицај територије на производњу гламочног кромпира	24
5.2.3 Начин производње	25
5.3 Тренутно стање производње	29
6. Закључак	30
Извори и документација	31
Попис прилога	32

1. УВОД

Основни циљ овог елабората је показати и доказати карактеристике гламочног кромпира као једног од аутентичних производа који су резултат спреге природе и човјека на једном географском подручју.

Тиме би постигли 3 ефекта и то:

1. објединили би пољопривредне произвођаче,
2. остварили економске ефекте у заједници обједињеним тржишним наступом,
3. остварили предуслов за укључивање заједнице у ширу трговинску размјену на основу једног изузетно квалитетног и траженог пољопривредног производа – кромпира.

Основни појмови који дефинишу ову проблематику:

Ознака географског поријекла је свака ознака којом се нека земља или мјесто које се у њој налази, директно или индиректно, означава као земља или мјесто географског поријекла производа. Ознака географског поријекла употребљава се за обиљежавање природних, пољопривредних, индустријских, занатских и производа домаће радиности.

Име поријекла је географски назив земље, региона или локалитета који служи да означи производ који одатле потиче, чији су квалитет и посебна својства искључиво или битно условљени географском средином, која обухвата природне и људске факторе и чија се производња, прерада и припрема у цјелини одвијају на одређеном ограниченом подручју.

Географска ознака је ознака која идентификује одређену робу као робу поријеклом с територије одређене земље, региона или локалитета са те територије, гдје се одређени квалитет, репутација или друге карактеристике робе суштински могу да припишу њеном географском поријеклу.

Поступак за регистравање наведених права води надлежни орган неке државе и вриједи неограничени временски период на одређеној територији.

Правни оквир у овој области дефинише сет закона из областу интелектуалне својина и то::

- Закон о оснивању Института за интелектуалну својину Босне и Херцеговине (Службени гласник Босне и Херцеговина број 43/2004),
- Закон о патенту (Службени гласник Босне и Херцеговина број 53/2010),
- Закон о жигу (Службени гласник Босне и Херцеговина број 53/2010),
- Закон о индустријском дизајну (Службени гласник Босне и Херцеговина број 53/2010)
- Закон о заштити ознака географског поријекла (Службени гласник Босне и Херцеговина број 53/2010)
- Закон о заштити топографије интегрисаног кола (Службени гласник Босне и Херцеговина број 53/2010)
- Закон о ауторском и сродним правима (Службени гласник Босне и Херцеговина број 63/2010)
- Закон о колективном остваривању ауторског и сродних права (Службени гласник Босне и Херцеговина број 63/2010)

2. Положај циљаног подручја

У циљу анализе просторно-демографског развоја неког подручја као и услова и начина живота те обављању дјелатности потребно је одредити положај и улогу самог насеља/подручја у више категорија, које су, у великој мјери, имале утицаја на његово формирање, као и на структуру становништва и структуру дјелатности.

2.1 Положај Гламочког поља у оквиру регије

За одређивање положаја Гламочког поља у оквиру припадајуће регије потребно је узети у разматрање:

- положај Гламочког поља у односу на окружење,
- географске детерминанте мреже насеља,
- распоред насеља у Гламочком пољу.

Ове одреднице су узете у разматрање дијелом због сложености проблематике, а дијелом због специфичности које владају у регији.

2.2 Геополитички положај

Прије дефинисања географског положаја Гламоча, односа град-регија и регија-град, потребно је појаснити и образложити у којим друштвено-политичким приликама се ова анализа обавља омогућава увид у околности живота и функционисања подручја те потребе за његовом ревитализацијом кроз укључивање у друштване токове путем разних пројеката.

Основ за анализу је двојак.

За период до 1992. године то је планска документација СР Босне и Херцеговине и положај Гламоча у том окружењу, са веома различитим геополитичким карактеристикама од данашњих.

Други основ и садашња стварност је положај Гламоча у садашњем друштвено-политичком систему и територијалном разграничењу Босне и Херцеговине.

За наставак анализе потребно је укратко појаснити садашњи систем, настанак и територијалну подјелу Босне и Херцеговине.

У овом дијелу ће положај Гламоча бити анализиран приступом “одозго према доле”, односно од државног, преко регионалног, кантоналног, па до локалног (ужег) окружења.

Дејтонски мировни споразум (договорен у Daytonu 21. новембра 1995. године, а потписан у Паризу 14. децембра 1995. године) темељ је административно-државне структуре Босне и Херцеговине.

На основу поменутог мировног споразума настали су сви документи којима се уређује начин организовања и функционисања Босне и Херцеговине, која је формирана из два тијела-ентитета.

- Федерације Босне и Херцеговине (ФБиХ), чија је површина 51,08% територије, на којој живи 63,32% становника државе Босне и Херцеговине.
- Републике Српске (РС), која има 48,92% државне територије и 38,68% становништва.

Федерација Босне и Херцеговине (ФБиХ) је састављена од 10 организационих јединица - кантона/жупанија, у којима су груписане јединице локалне самоуправе - општине, док је Република Српска организована преко својих општина.

Парламент Босне и Херцеговине проводи законодавну власт и има два дома: Заступнички/посланички и Дом народа, док је извршна власт организована путем функције Вијећа министара са малим бројем ресора (министарстава).

Ентитетске законодавне власти осигуране су путем дводомних парламената: Заступничког и Дома народа, а извршну власт проводе владе ентитета, са овлашћењима у већини области, изузев договорених за ниво Босне и Херцеговине (државна интеграција), па су тако задужене за функционисање система и регулисање живота. Свака жупанија/кантон у Федерацији Босне и Херцеговине има Скупштину, коју чине представници општина из њеног састава (законодавна власт), и Владу (извршна власт).

Сложена и компликована структура Босне и Херцеговине, коју би тешко подносиле и напредније економије од босанско-херцеговачке, најбоље се може илустровати чињеницом да је структура извршне власти организована у 124 министарства (државна, ентитетска и кантонална), те да у Босни и Херцеговини један радник у јавној администрацији опслужује око 500 грађана (европски просјек је 1:2000).

У овако сложеној структури јавља се низ функционалних проблема, од којих су најизраженији проблеми надлежности и комуникације између бројих организационих јединица, тако да је рјешавање ових и сличних проблема од круцијалног значаја за процес интеграције Босне и Херцеговине у Европску Унију. У свом том систему подјела и баријера, општина Гламоч је територијално припала Федерацији Босне и Херцеговине, Кантону 10 (Херцегбосанска жупанија).

Један мањи дио Гламочног поља (66 км²) територијално је припојен општини Шипово (Република Српска). У овако сложеном окружењу, формално подручје за истраживање конкретних услова живота у овом случају ће да буде територија једног града посматрана у међузависном односу са својим окружењем, тј. територијом општине, уз помоћ документације о регионалном окружењу. И док ће се, са једне стране, доказивање разних законитости развијати на индуктиван начин, кроз искуства конкретних услова, дотле се не смије умањити дедуктивна улога, јер у подацима о организацији и култури регионалне средине одређен је и однос тог друштва према његовим подсистемима. Посматрајући положај Гламоча у простору и временском пресеку, јавља се више, сада међусобно повезаних димензија, које су се настављале једна на другу и свака остављала трага на овој средини. Прије ратних дешавања у Босни и Херцеговини, Гламоч је припадао Привредној комори Бањалука, економски био везан за Далмацију, док је по питању школства, у смислу хијерархије, припадао бихаћкој регији.

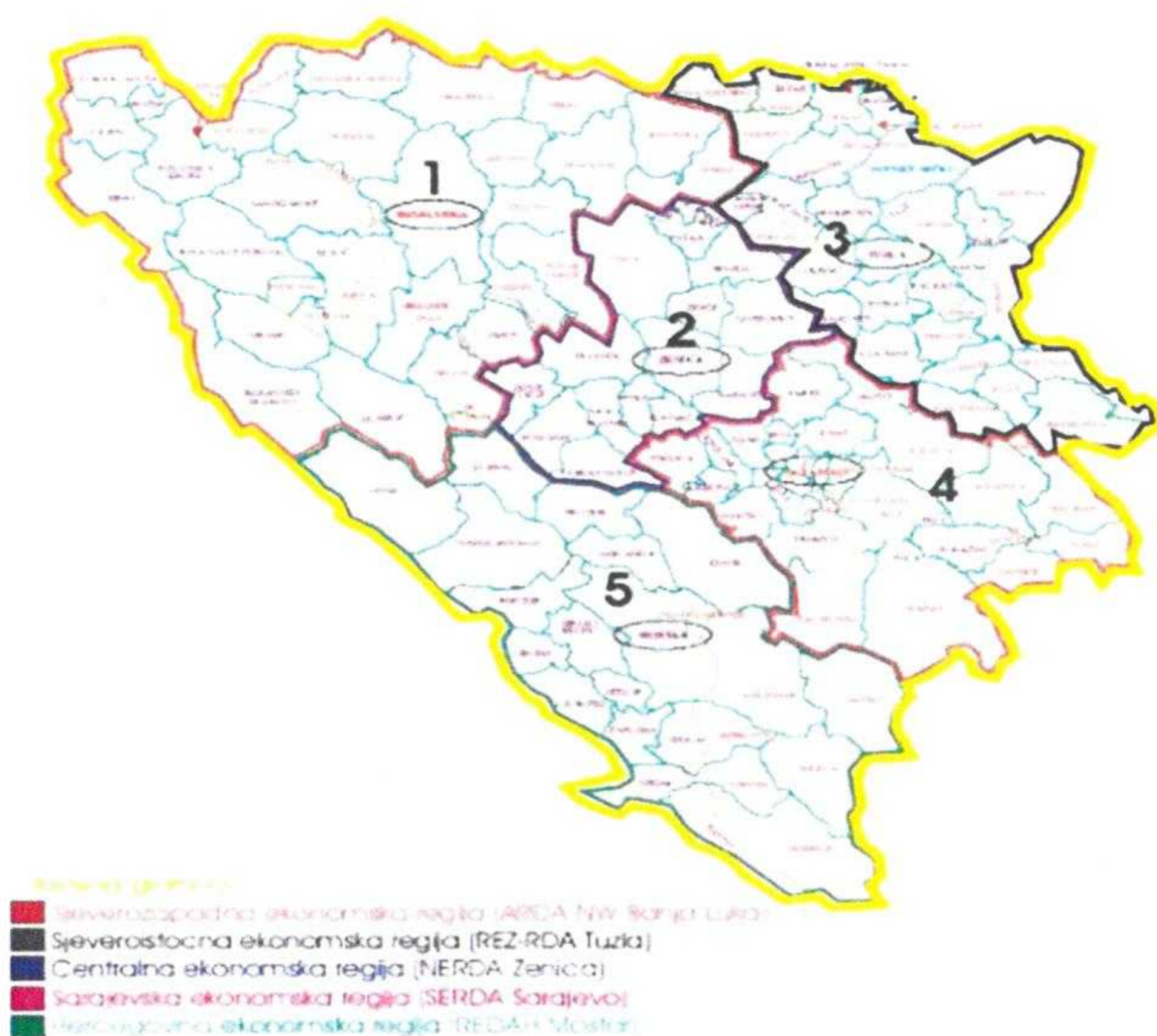
За потребе овог рада предмет посматрања биће положај територије општине Гламоч у оквиру граница Федерације Босне и Херцеговине, Сјеверозападне економске регије Босне и Херцеговине, те административне границе Кантона 10, чији је саставни административни дио, закључно са положајем сеоских насеља у односу на централно градско насеље.

2.3 Положај Гламоча на нивоу економске регије Сјеверозапад

У складу са Стратегијом борбе против сиромаштва (ПРСП), која представља основни плански документ у Босни и Херцеговини до доношења просторног плана,

простор Босне и Херцеговине је подијељен на пет регија по економском принципу. Свака од пет регија има своју засебну регионалну стратегију, која је у потпуности уклопљена у Стратегију борбе против сиромаштва на нивоу Босне и Херцеговине, као кровног документа. Мали проблем се јавља у чињеници да Стратегија борбе против сиромаштва третира простор Босне и Херцеговине по привредним гранама, а регионалне стратегије просторно, односно, физички су одређене границама ријечних сливова, као и економским аспектом.

EKONOMSKE REGIJE BOSNE I HERCEGOVINE

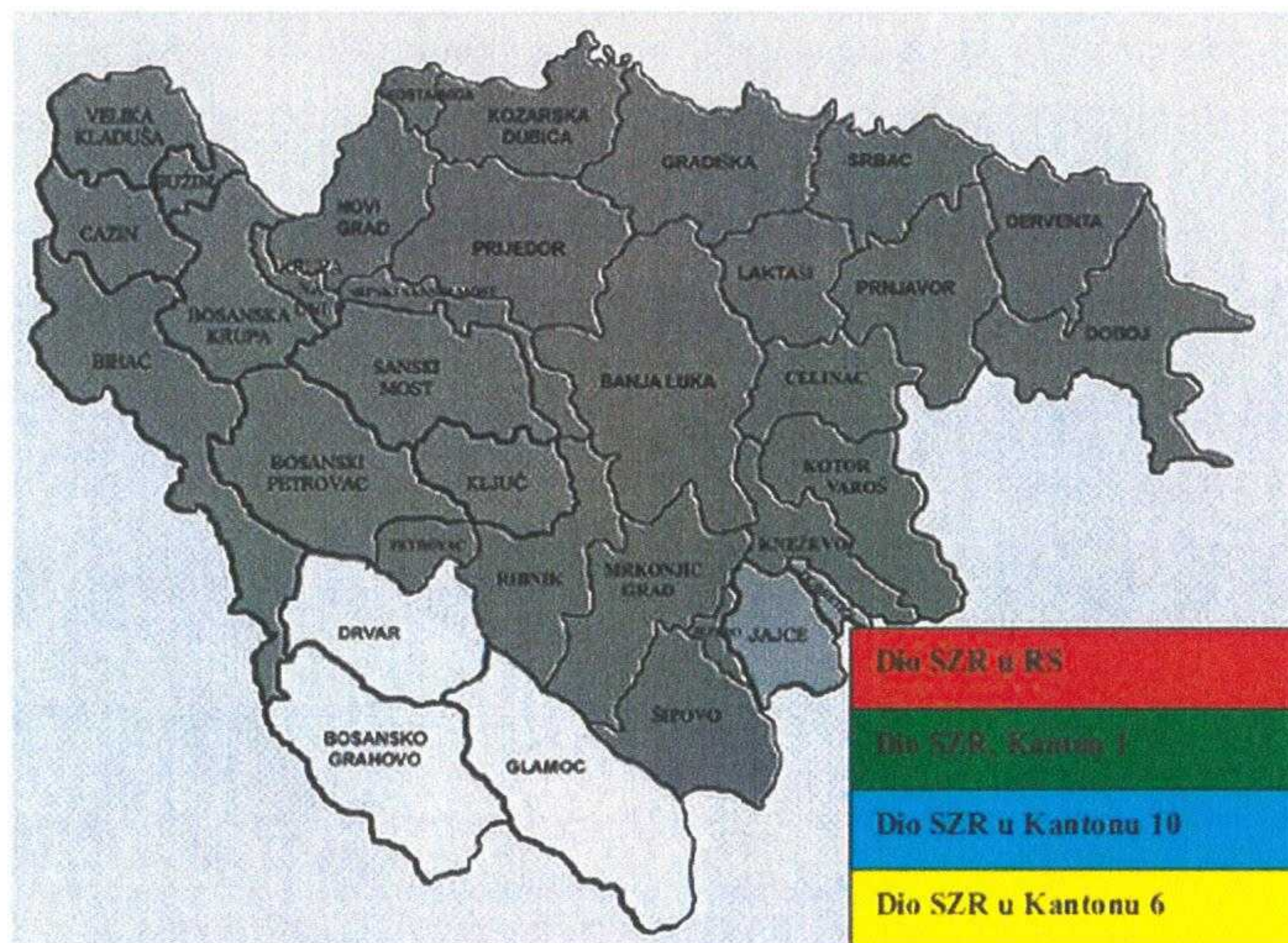
Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja 2004. Godina

Према овој подјели, Гламоч припада економској регији Сјеветозапад, чији је регионални центар Бањалука. Сјеверозападна економска регија Босне и Херцеговине представља природну, климатску, географску и економски јединствену цјелину која се састоји од 34 општине овог дијела Босне и Херцеговине. Према државно-административном уређењу, општине које је чине смјештене су у четири различите административне цјелине оба ентитета Босне и Херцеговине.

У Сјеверозападну економску регију спада велики дио Републике Српске, укључујући Приједор и Добој као развојне потцентре, те Бањалуку као развојни центар.

У дијелу који обухвата Федерацију Босне и Херцеговине налазе се двије општине Средњобосанског кантона (Јајце и Добретић), три општине Кантона 10 (Гламоч, Дрвар и Грахово), те Унско-сански кантон са својих 8 општина и Бихаћем као развојним потцентром.

Karta sjeverozapadne ekonomske regije

Извор: Регионална стратегија економског развоја, Економска регија Сјеверозападна Босна и Херцеговина, Акредитована регионална развојна агенција Сјеверозападне БиХ, Бања Лука 2004. године

У регији Сјеверозапад, Гламоч има крајњи периферни положај, на граници са економском регијом Херцеговина, која је увијек представљала природно гравитационо подручје за робе, посебно пољопривредне производе гламочког подручја.

Последњим ратним дешавањима погажени су економски принципи, и тржиште Херцеговине се заобилази, мада је већина пољопривредних производа овог краја веома тражена на том подручју.

Други узрок оваквог стања је економске природе и цијена приближавања Европској Унији и њеним принципима и законима.

Оваква економска антилогика оставила је велики траг на локалној економији.

2.4 Положај Гламоча на нивоу Кантона 10

По Дејтонском мировном споразуму, Кантон 10 обухвата општине: Ливно, Томиславград, Купрес, Дрвар, Грахово и Гламоч.

Основни статистички показатељи за општине у Кантону 10

Општина	Површина км ²	%
Ливно	994,0	20,2
Томиславград	967,4	19,6
Купрес	569,8	11,6
Дрвар	589,3	11,9
Босанско Грахово	780,0	15,8
Гламоч	1 033,6	20,9
Укупно кантон	4 934,1	100,00
Укупно ФБиХ	26 110,5	18,89

Извор: Завод за статистику Федерације Босне и Херцеговине, Сарајево 2005. године

Предмет анализе ће да буде само општина Гламоч, док су карактеристике осталих општина у Кантону 10 представљене нумерички, ради приказа мјерљивих параметара.

По посљедњем попису становништва из 2013. године број становника општине Гламоч је био 3860. Емпиријским поступком је утврђено да Подручје Гламочног поља 2022. године броји до 1500 сталних становника.

Густина становништва је сада минорна и износи 1,45 ст/км².

Ради поређења битно је напоменути да је 1991. године густина становништва била 11,6 ст/км², те да је површина општине Гламоч била за 66 км² већа у дијелу који граничи са општином Шипово.

Иако са највећом површином, општина Гламоч је најријеђе насељена општина Кантона 10. Једини магистрални пут који пролази кроз Гламоч је пут М-15, који спаја Мркоњић Град и Ливно и уједно представља најпрометнију комуникацију у овој општини. **(Прилог 1)**

Ливно и Дрвар су једине општине у окружењу са којима је Гламоч директно повезан. Разлика је у чињеници да је траса према општини Ливно асфалтирана читавом дужином (34 км), док је пут према Дрвару у дужини од 53 км већим дијелом макадамски а због мале густоће насељености тог дијела општине и лошег одржавања, периодично скоро ван функције.

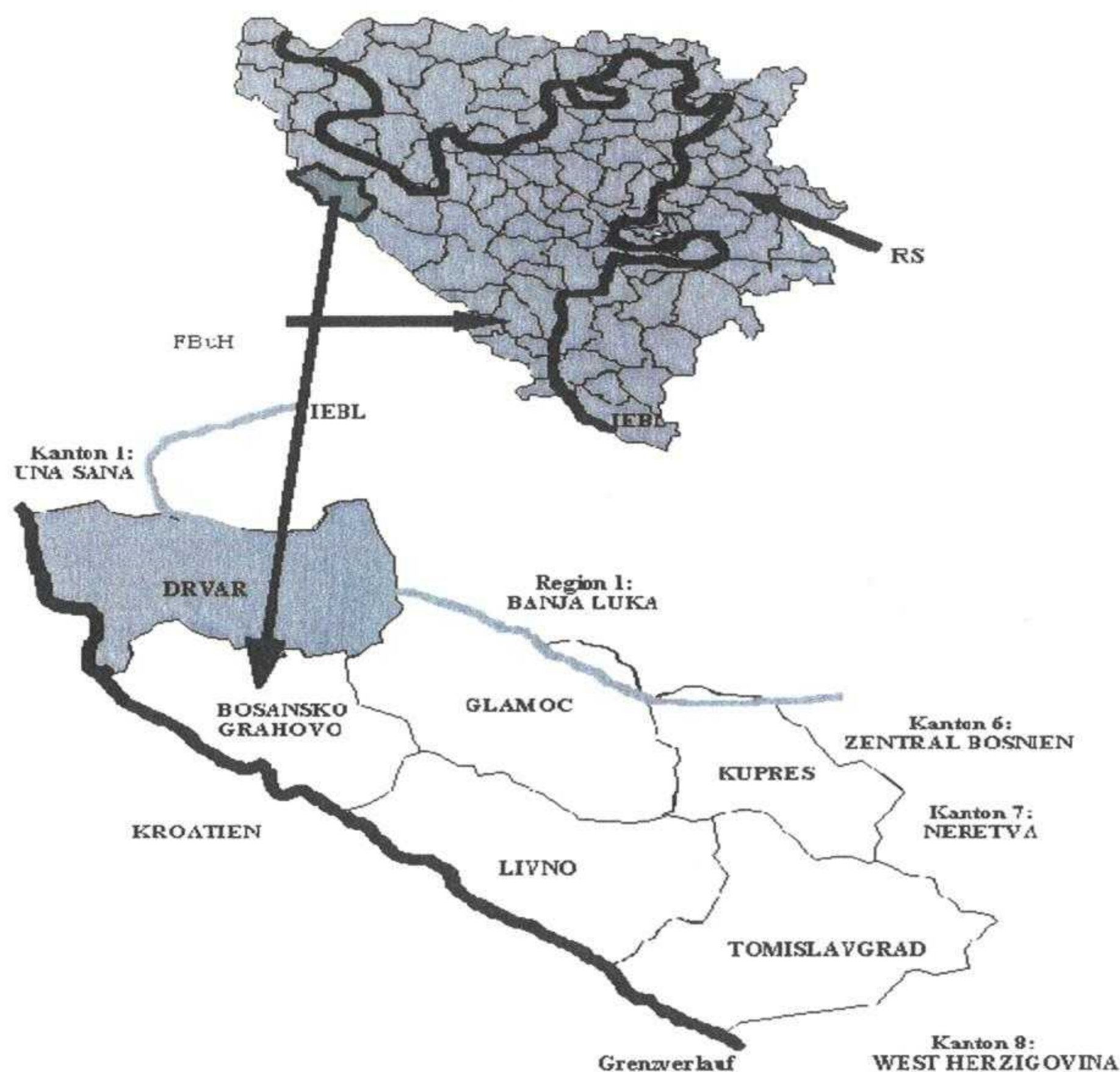
Захваљујући тој чињеници Гламоч је у потпуности изолован за саобраћајна кретања из правца сјеверозападне Босне и Херцеговине, односно бихаћке и цазинске крајине, као и пограничних дијелова Хрватске.

Ова природно најкраћа комуникација наведених крајњих сјеверозападних дијелова Босне и Херцеговине према Јадранском мору увијек је била неприступачна за већа саобраћајна кретања због услова пута.

Оживљавањем, односно асфалтирањем ове трасе, општина Гламоч би постала транзитна општина, што би позитивно утицало на њен развој услед повећања промета роба и услуга, а самим тиме и капитала.

Садашње стање доводи до тога да је изолована општина Гламоч сва кретања преу-
смјерила према Ливну, које је и кантонални центар, те сједиште виших институција
власти за општину Гламоч. Такође, општина Ливно је и финансијски центар и сједиште
кантоналних институција.

Положај општине Гламоч у оквиру Кантона 10

Извор: www.bbs.bund.de

Према осталим граничним општинама Гламоч, усљед валиких природних баријера, нема директних саобраћајница што је у великој мјери одредило разне аутннтичности овога простора. У вези са наведеним чињеницама је и чињеница да су сва економска кретања усмјерена искључиво према општини Ливно.

3. Географске детерминанте мреже насеља

Основне физичко-географске или природно-географске компоненте неког простора су његове:

- рељефне карактеристике,
- климатске особине,
- хидрографска и хидролошка обиљежја,
- педолошки састав,
- биљни и животињски свијет.

Овај велики и значајан комплекс антропогених садржаја везаних за потребе просторног планирања може се у оквиру друштвене географије систематизовати у три велике цјелине:

- становништво,
- насеља и
- привреду.

Све поменуте компоненте, укључујући и географски положај, утичу као фактори на процес просторног планирања, формирања мреже насеља, структуру дјелатности као и њихове просторно-функционалне трансформације.

Наведени сегменти ће бити анализирани појединачно, као основ анализе, са демографским и функционалним аспектом који ће да уследи.

3.1 Рељеф

За потребе планирања и функционисања подручја највише се сагледавају следећи детаљи:

- Положај у односу на рељефне цјелине,
- Нагиб терена,
- Стратиграфско-петрографска грађа терена,
- Сеизмичке карактеристике терена,
- Геолошки састав терена,

Посматрајући Гламочко поље у контексту напријед наведеног, може се закључити да цјелокупан простор има компликовану геолошку грађу терена.

Три крупне тектонске јединице рељефа су утицале на појаву такве грађе простора у којој се издвајају све геолошке структуре од палеозоика до кенозоика. Тектонска грађа овог подручја је типичан примјер грађе спољних Динарида, односно зоне “високог карста”.

Гламочко поље је смјештено на пространој висоравни укупне површине 1033 км² (прије Дејтонског мировног споразума 1096 км²). Надморска висина поља се креће у распону од 882 м.н.в. у најнижем, до 952 м.н.в. у његовом највишем дијелу, и има динарски правац пружања сјевероисток-југозапад.

Само поље омеђено је планинским врховима чија се висина креће од 1765 м.н.в. (Словињ) па до 2006 м.н.в. (Цинцар). Гламочко поље територијално граничи са општинама: Купрес, Шипово, Мркоњић Град, Кључ, Дрвар, Босанско Грахово и Ливно.

На сјевероисточној страни ограђено је гребеном у коме су: Цинцар (2006. м.н.в.), Словињ (1763 м.н.в.) и Чардак ливаде (1527 м.н.в.). **(Прилог 2)**. Састоји се из јурског жућкастог кречњака дебелих слојева са уметнутим танким плочама кречњака и лапорца.

Са југозападне стране Гламочко поље је физички ограничено Шатор-планином (1872 м.н.в.). Од Шатор-планине се према југоистоку пружају и поље заграђују планине: Старетина, Чатрња и Голија. Највећи дио овог низа од гребена састављен је из јурских кречњака, али се на ободу поља испод њих појављују и старије стијене. Узвишења на дну поља састављена су из табличастих неогених лапора који су нагнути за 15-20° и дижу се 70 метара иза алувијалне равни поља.

Највећа дужина поља по оси пружања је 45 км, док је у најужем дијелу широко око 500 м.

У Гламочком пољу се јасно разликују два дијела: сјеверо-западни, простран, неправилног облика, са многим узвишењима из неогеног лапора, сведеног дна, тако да му је сјеверозападни дио нагнут на сјеверозапад, а југоистични дио на југоисток. Јужни дио поља је много ужи, без неогених творевина на површини, док му је дно нагето ка југоистоку. Из изложеног се види да се Гламочко поље налази на расједу. (Прилог 3).

Из практичних разлога, и насеља су већим дијелом смјештена испод стрмих страна на самом ободу поља и у потпуности уоквирују простор Гламочног поља. Насеља која се налазе у самом пољу су збијеног типа, због обрадивих површина које се налазе свуда унаоколо. Једино градско насеље, Гламоч, налази се у средишњем дијелу поља и линеарног је правца пружања уз саобраћајницу М-15 Мркоњић Град-Ливно.

Ободна насеља су махом линеарна и прате саобраћајнице које повезују сеоска насеља, која се настављају једна на друга. Удаљенија насеља разбијеног типа (Поповићи, Прибеља, Хрбина) су и била прва насеља са израженијим трендом депопулације, који је кулиминирао потпуним расељавањем.

Простор се налази у зони сеизмичности од 6-7°MCS.

3.2 Клима

У процесу функционисања неког подручја анализирају се најважнији елементи као што су: инсолација, температура ваздуха и земљишта, ваздушни притисак, учесталост, правац и брзина вјетра, влажност ваздуха, облачност, падавине итд. што има кључни одраз на начин живота и дјелатности становништва.

На подручју општине издвајају се два основна климатска типа, и то: умјерено-континентални у Гламочком пољу и планински на комплетном планинском ободу. У пољу средња годишња температура износи 6,7 °С, а на планинском оквиру, у зони планинске климе, 4,7 °С. У подручју поља најтоплији мјесец је јули, а у подручју околних планина август.

У подручју умјерено-континенталне климе годишње падне између 900 и 1000 мм падавина. Падавине се јављају углавном у облику кише и снијега, који се јавља у просјеку од око 100 дана годишње. Оба климатска подручја су карактеристична по регионалним вјетровима. Познати су како сјеверни и сјевероисточни вјетар, тако и јужни, југозападни или југоисточни вјетар.

3.3 Вода

Вода је неопходан елеменат развоја на сваком простору и директно условљава егзистенцију људи као и организацију дјелатности на том простору.

За организацију живота неопходно је и потребно сагледати све услове које вода као природни елеменат пружа једном насељу:

- Сагледати положај насеља у односу на најближи површински хидрографски објект и са просторно-топографског аспекта оцијенити да ли оно позитивно или негативно утиче на просторно ширење насеља, односно да ли је вода у том случају ограничавајући или спутавајући фактор у даљем просторном развоју насеља,
- Проблематика водоснабдијевања,

- Планирање отпадних вода,
- Хидротехнички радови,
- Подземне воде,
- Колебање водостаја површинских и подземних вода,
- Мелиорациони и хидротехнички радови.

Простор општине Гламоч се сматра безводним подручјем јер у односу на величину територије има врло мало површинских хидрографских објеката. Простор, иако безводан, располаже са око 300 извора, чији капацитети и издашност нису испитивани. Детаљна хидрогеолошка и хидрографска истраживања у циљу сагледавања могућности кориштења вода за потребе водоснабдијевања нису вршена. Међутим, резултати реализованих истраживања упућују на закључак да је оправдано приступити реализацији истражних радова у циљу сагледавања простора на којима се могу захватити подземне воде, као и количина воде које се у периоду минимума издани могу експлоатисати. (Прилог 4).

3.4 Земљиште

Земљиште представља једно од највећих богатстава једне средине. Савременим процесима у развоју људске заједнице, нарочито процесима индустријализације и урбанизације, дошло је до огромне девастације и деградације најквалитетнијих пољопривредних површина а самим тим и промјена у начину живота на тим подручјима. У циљу управљања земљиштем:

- Цјелокупан земљишни фонд дијели се према бонитетним категоријама (од 1. до 8.), а њихово картографско идентификовање у простору има за циљ да спријечи претварање најпродуктивнијег земљишта у грађевинско, односно да најквалитетније комплексе земљишта сачува за пољопривредну дјелатност, што је регулисано и законом.
- Педолошко картирање атара насеља има за циљ и да се прикаже просторна структура земљишта, односно да се издвоје зоне пољопривредног, шумског и непродуктивног (неплодног и необрађеног) земљишта, чиме се омогућује правилно планирање ширења насеља и њихових функција.
- У оквиру пољопривредног земљишта врши се посебна просторна анализа, подјела пољопривредног земљишта на оранице и баште, винограде, ливаде и пашњаке.

На простору Гламочког поља налазе се планинско-бреговита и долињска тла. Планинско-бреговита су у основи смеђа тла са знатним присуством хумуса, добро снабђевена азотом и углавном су под шумама. Долињска земљишта су двојаког карактера, што углавном опредјељује влажност растреситог слоја. На подручјима око језера јављају се оазе глејних барско-минералних земљишта која су у танком површинском слоју врло добро снабђевена хумусом.

На оцијеђеним површинама су се формирала иловачаста и глиновита тла, чији квалитет углавном опредјељује пјесковита компонента у глинама. Ова тла су са добрим капацитетом за воду и ваздух и углавном се налазе под ораницама, баштама, ливадама и пашњацима. (Прилог 5)

Три битне одреднице карактеришу начин кориштења земљишта у Гламочу:

- Велика уситњеност земљишних посједа, што је резултат система наслијеђа, а ни до данас на нивоу државе не постоји законско рјешење које би овај процес зауставило.
- Наслијеђена традиција екстензивне пољопривредне производње становништва, те претежно натурални карактер саме пољопривредне производње, проблем компатибилан са раније наведеним.
- Питање способности државе да значајније субвенционише цијене пољопривредних производа, као и креирање других потицајних мјера у политици развоја ове области, која мора укључивати и могуће мјере заштите ове производње.

3.5 Биљни и животињски свијет

Према статистичким подацима из 1986. године, општина Гламоч располаже са 63.256 ha пољопривредног земљишта, што је 57,7% површине општине. Структура пољопривредног земљишта је, процентуално гледано, релативно неповољна, јер оранице и баште чине свега 10,7% пољопривредног земљишта, а ливаде и пашњаци 89,2%, док воћњаци заузимају 38 ha или 0,1%.

На подручју Гламочког поља шуме и шумско земљиште заузимају 55.277 ha, од чега је 94,5% у државном власништву. Према подацима катастарске службе Општине Гламоч из исте године, под шумама је укупно 44.283 ha, или 40,4% укупне површине општине. Од тога је 93% у државном власништву. По подацима из предратног периода, од укупне површине Гламочког шумског подручја на високе шуме отпада 45,2%, изданацке шуме 12,2% и необрасле површине 42,6%.

Што се животињског свијета тиче, ловна основа за ово подручје никада није рађена, иако је постојало и званично ловиште, као и регистрована ловачка друштва.

Уважавајући напријед наведене карактеристике, формирано је и насеље Гламоч. Смјештено је у средишњем дијелу поља, док је већина села смјештена на ободу, ради ефикаснијег кориштења земљишта за пољопривредну и сточарску производњу.

Овакав систем је у великој мјери онемогућио инфраструктурно повезивање, изузев повезивања макадамским саобраћајницама са насељем Гламоч, које је представљало и гравитационо подручје за околна насеља.

Реализовани концепт размјештаја насеља у периоду индустријализације након Другог свјетског рата имао је за посљедицу миграције радно способног становништва ка насељу Гламоч и настајање приградских насеља, која су временом постала правци ширења градског насеља.

Размјештај насеља је довео до допопулације удаљенијих насеља и пресељавања сеоског становништва ка насељу Гламоч, гдје је почео развој привредних дјелатности и процес повећања броја становништва запосленог у секундарном сектору.

Овај процес је довео до инфраструктурних захвата у насељу Гламоч, док су сеоска насеља и даље остала занемарена, са екстензивном пољопривредом као основном дјелатношћу.

Ни у једном сеоском насељу нису вршени системски инфраструктурни захвати, а само унапређење услова живота сеоских домаћистава је вршено на индивидуалној основи и властитим улагањима.

4. Распоред насеља у Гламочком пољу

Простор општине Гламоч и Гламочког поља обухвата типичан крашки крај са два маркантна геоморфолошка подручја - пространа равна поља, од око 129 км², и много већа подручја планинских била и крашких висоравни, од око 867 км².

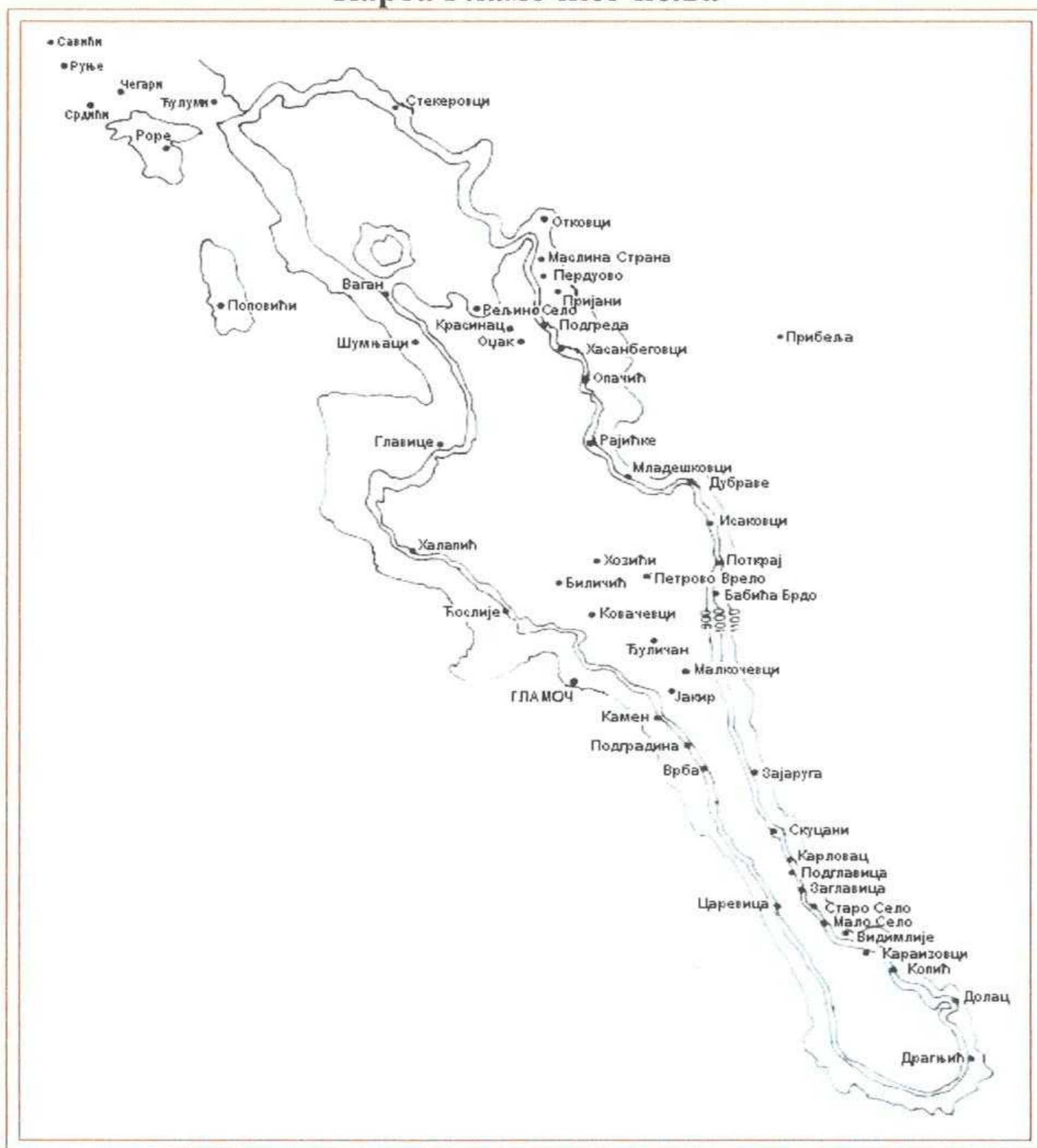
Укупна површина општине је 1033 км².

Гламочко поље је пространа и доста затворена крашка равница која се издужила у правцу сјеверозапад-југоисток за око 45 км².

Поље је најшире (12 км) у свом централном дијелу, на правцу Гламоч - село Подгрета. Најуже је између села Видимлије и Осоја, гдје су се планинске стране које га уоквирују приближиле на само 500 метара.

Централно насеље општине је Гламоч, који је лоциран у средишњем дијелу Гламочког поља, док је становништво било настањено у 55 сеоских насеља. Почетком 70-их година 20 вијека угашено је насеље Корићина, тако да су 54 насељена мјеста дочекала ратна збивања.

Карта Гламочког поља

Извор: Душан Миланов Никић: Гламоч, насеља и становништво, Географско друштво Босне и Херцеговине, посебна издања, књига 7, Сарајево 1989. године

Тренд депопулације се наставља и 90-их година XX вијека, а кулминацију доживљава 1995. године, када Гламоч напуштају скоро сви предратни становници, а

Гламочко поље постаје полигон за обуку трупа НАТО пакта и војске Федерације Босне и Херцеговине.

У периоду одсуства пријератног становништва долази до потпуне дезинтеграције насеља и нестанка низа села која су се налазила у подручју војног полигона. Стотине кућа, које су кориштене као циљеви за артиљеријска гађања, у потпуности су нестале, а десетине села су спаљене до темеља. То је период када је једини насељени дио Гламочног поља било насеље Гламоч, са веома малим, готово незнатним бројем становника, у 2 околна села (Ковачевци и Биличић). Попуно дезинтегрисана структура насеља, у великој мјери уништена инфраструктура и потпуно уништена економија нису представљали велике и примамљиве предиспозиције за повратак.

Повратничко становништво се најприје насељава по разрушеним селима, а тек од 1999. године, и касније, и у насеље Гламоч.

Основно занимање опет постаје екстензивна пољопривреда и екстензивно сточарство индивидуалног типа, као једини и основни приход и основа примарне егзистенције.

Структура дјалатности је опет враћена деценијама уназад, у ране 50-те године XX вијека, а једини заступљени сектор, поред најосновније општинске администрације, био је примарни, и то у дијелу екстензивне пољопривреде и сточарства за властите потребе.

Због услова живота, неразвијене економије и једине гравитационе тачке, насеља Гламоч, становништво се насељава у селима поред главне саобраћајнице, пута М-15, и насеље опет поприма линеарни облик.

4.1. Актуелна ситуација

Дејтонским мировним споразумом из 1995. године и успостављањем кантоналног нивоа власти на нивоу Федерације Босне и Херцеговине дошло је до сасвим нове ситуације на овом простору.

Некада везан за простор Босанске Крајине, Гламоч бива одсјечен од бањалучке регије, чијој привредној комори је и припадао. У послеријатном периоду долази до појаве масовног и непланског кориштења природних ресурса, поготово шумских, а све то бива добро умотано у законску регулативу и активности надлежних институција.

Борба за политичку превласт у послеријатном периоду претворила је овај простор у територију сукоба интереса и простор етничког повезивања.

Гламоч, један од центара Херцег Босне, хрватског покушаја формирања трећег ентитета, постао је сировинска база за ентитет.

Природна богатства, која се користе на најнемилосрднији начин, тек са слабљењем или укидањем кантоналног нивоа власти законском регулативом добијају третман ресурса, али успостављање квалитетног и еколошки прихватљивог начина експлоатације још увелико касни. Сировине још увијек у огромним количинама одлазе из општине, која од њих има минималну корист, дијелом због своје неажурности, а дијелом због систематске блокаде активности кантоналног нивоа власти и политичких игришта виших нивоа.

Насеље Гламоч нема ни један употребљив капацитет за финализацију производње. Основни производи су кромпир и резана грађа. Оваква ситуација представља идеалну основу за даљу депопулацију и дезинтеграцију насеља. Овај опште прихваћени разлог стагнације општине нема научно објашњење, јер апсурдност ових разлога доказује чињеница да су многа планинска мјеста у свијету постала атрактивни туристички

центри, као и привлачна мјеста за инвестирање. Одраз оваквог стања на систем насеља је огроман.

Тренд депопулације који је почео 70-их година XX вијека, а кулиминирао потпуним расељавањем крајем јула 1995. године, услед војничког освајања простора, узроковао је потпуну депопулацију села. Уништена је електро и саобраћајна инфраструктура, а процес обнове је доста спор.

Дио села је у потпуности ненасељен, путеви и објекти уништени, и тиме су постала скоро у потпуности неприступачна. Густина становништва, која је и раније била испод републичког просјека, сада је постала још мања (1,45 ст/км²) и постала основна кочница и политички разлог стагнације развоја овог планинског простора.

Оваква појава, ма колико негативно и дестимулативно дјеловала, отвара и могућност за појаву нове интегративне привредне дјелатности, као вида организоване интеграције простора - туризма.

Примјена свјетских искустава у великој мјери може да олакша разраду новог вида интеграције насеља и активности на економској основи у овом планинском, природно атрактивном простору, полазећи од уважавања чињенице да су најразвијеније земље Европе управо алпске, тј. планинске.

Овим би у пракси била доказана чињеница да природни услови нису нека посебна препрека да се овај планински простор развија, уз претпоставку правилног методолошког приступа.

У домаћој и иностраној литератури примјењују се различити приступи у дефинисању и организацији планинских подручја, у зависности од географских и социо-економских полазишта и аспеката посматрања. Издавање планинских подручја се нпр. у оквиру егзактних истраживања (геолошких, педолошких, хидролошких) обично своди на конвенцију, како би се олакшало истраживање и задржало у оквиру својих области проучавања.

Европска унија, у оквиру упутстава за пољопривреду и кориштење заједничких фондова, планинска подручја разврстава на:

- Подручја у којима се због надморске висине повећавају неповољни климатски услови, због чега је скраћен вегетативни период (минимална надморска висина је између 600 и 1000 м, зависно од земље чланице и броја дана са температуром изнад 0 °C).
- Подручја на нижим висинама са израженим нагибима (по правилу већим од 20%), тако да је кориштење механизације немогуће, или су велики трошкови опремања специјалном механизацијом.
- Подручја која карактеришу и велика надморска висина и велики нагиби, што у комбинацији повећава укупну хендикепираност ових подручја, у односу на ове непогодности посматране појединачно.
- Подручја која су сјеверније од 62. паралеле.

Најчешће се узимају надморска висина и нагиби терена као главни критерији за физичко дефинисање планинског еко-региона.

Овдје се јавља и посебна дилема, која доводи до питања да ли се планинска и висинска подручја могу сврстати у исту групу?

У домаћој литератури, посебно у оквиру просторног планирања и просторних истраживања, ова дилема се превазилази употребом термина брдско-планинска

подручја, у складу са комплексном просторном повезаношћу, а за квантитативне анализе најчешће се као параметар узима надморска висина изнад 600 м. На основу наведеног, простор Гламочног поља окарактерисали смо као брдско-планинско подручје у којем планирање, као дјелатност, може да представља, поред ресурса средине, основу за њен развој, уз претпоставку да је правилно усмјеравање кориштења ресурса од пресудног значаја за системско и трајно функционисање било које средина.

До сада наведено, тј. природне и друштвено створене потенцијале можемо посматрати као узрок онога што покушавамо доказати овим радом а то је да средина посједује основу за укључивање у друштвене токове по основу свог наслеђа које треба ставити у функцију глобалних трендова тј. развоја туризма.

Један од тих елемената наслеђа које се сада јавља у потпуно другачијем контексту је и оживљавање старих заната који имају дубоку основу на овом подручју а у овом случају опанчарство.

5. Узрочно-посљедичне везе између подручја и производа (кромпира)

За наставак рада потребно је дати појашњења о самом производу, његовом историјату а затим дати карактеристике производа које су везане искључиво за ово подручје укључујући опис производа, начин производње и особине самог производа, његову употребну вриједност као самог производа али и као једног од локалних привредних потенцијала.

5.1 Етимологија, име и поријекло

Дивље врсте кромпира су присутне широм Америке од Сједињених Држава до јужног Чилеа. За кромпир се некад сматрало да је био domestikован независно на више локација али су каснија генетичка тестирања широког варијетета култивара и дивљих врста показала да постоји само једно место поријекла кромпира и то у области данашњег јужног Перуа и северозападне Боливије (од врста у *Solanum brevicaule* комплексу), гдје је до доместикације дошло око пре 7.000–10.000 година. Након миленијума селективног узгоја сад постоји преко хиљаду различитих типова кромпира. Преко 99% у данашње време култивисаног кромпира широм света потичу од сорти које воде поријекло из низија јужног-централног Чилеа, које су замијениле раније популарне варијанте са Анда.

Наш назив кромпир потиче од баварског назива „Grumbier“ („Grundbirne“ – крушке из земље). Њемачки назив Kartoffel те бугарски картоф су изведенице из Италијанског tartufoli, због сличности кромписа са тартуфима (врста подземне гљиве). Енглески назив potato је настао од шпанског patata те даље из астечког potati, што се сматра за његово првобитно име.

Кромпир је важна пољопривредна култура, коју су једино у цјелокупној производњи надмашили пшеница, кукуруз и рижа. Кромпир (eng. Potato; lat. *Solanum tuberosum* L.) је вишегодишња зељаста биљка, висине од пола метра до једног метра,

животне форме geofita – посједује подземно стабло (eng. Potato; lat. *Solanum tuberosum* L.) по називз кртоле (www.povrcevoce.com).

Кромпир је кроз историју био важан извор хране у цијелој Европи, а нарочито у Ирској гдје је уз млијеко представљао готово „једину“ храну (www.povrcevoce.com). Сирове кртоле у просјеку садрже 75% воде, 18, 2 %скроба, 2% бјеланчевина, 1,5% шећера, 1% целулозе, 0,1% масти, 0,2% киселина. Одличан је извор сложених угљених хидрата (скроба), витамина Ц и Б, не садржи холестерол и со (NaCl), а садржи потребне минерале као калијум, магнезијум и гвожђе. (www.povrcevoce.com). Највећи дио састојака кромпира налази се одмах испод љуске па кромпир треба танко љуштити да не изгуби превише витамина и резати непосредно прије термичке обраде. Фенолски састојак у сировом кромпиру – хлороген, представља подлогу ензима који доводи до оксидације. Управо због њега тамни ољуштени сирови кромпир. Осим тога, хлороген представља и важан заштитини састојак неопходан у стварању отпорности кромпира на гљивишне инфекције. Кромпир показује изразиту алкалну реакцију због чега је веома погодна намирница у дијетотерапији и када је потребно повећати излучивање мокраће (www.povrcevoce.com).

У људској исхрани се употребљава у куваном и печеном стању а сирови кромпир је благо отрован. Индустијским поступком од кромпира се добије скроб а сјечењем кромпира на танке листиће, затим одстрањивањем скроба и печењем у врелом уљу добија се чипс.

У индустрији се кромпир често прерађује у грануле, љускице и брашно при чему се ослобађа од вишка воде те се даље може искористити као сточна храна, али и у људској исхрани за згрушавање сосова или омекшавање посластица. Скроб, главни састојак кромпира, хидролизом се може разложити на глукозу, која се опет алкохолним врењем може превести у алкохол. На тај начин настају вотка и аквавит . ракија популарна у Скандинавији (www.povrcevoce.com).

Око двије трећине рода кромпира користи се у исхрани али кртоле се користе и у друге сврхе. Скроб уз кромпир се користи за очување тканина и тапета (штирак), као додатак бојама да би се згуснуле а употребљава се и при штампању на памуку и лану. Кромпир се користи и за добијање важних киселина: лимунске и фумарне, али и етанола који служи као гориво и за добијање биопластике (www.povrcevoce.com).

У кромпиру се налази и алкалоид соланин (нервни отров) претежно у периферним слојевима. Гуљењем кромпира уклања се 1/3 укупне количине соланина. Више соланина има у зеленом и незрелом кромпиру. Количина соланина посебно се повећава током клијања кромпира и из тог разлога проклијали кромпир није препоручљив за исхрану (www.povrcevoce.com). У Табели 1 дат је приказ просјечне енергетске и нутритивне вриједности 100 г кромпира што указује да је у њему присутно обиље веома корисних састојака (ниска енергетска врједност, много витамина, мало соли, есенцијални елементи итд.).

Табела 1. Просјечна енергетска и нутритивна вриједност 100 г кромпира (Извор: USDA National Nutrient Database for standard Reference, Release 16 (July 2003), преузето са: <https://www.povrcevoce.com/krompir>)

Nutrijent	Mjerna jedinica	Količina
Energetska vrijednost	kcal / kJ	58 / 242
Masti		0,10
– zasićene masne kiseline	g	0,03
– jednostruko nezasićene masne kiseline		0,00
– višestruko nezasićene masne kiseline		0,04
Ugljeni hidrati	g	12,44
Vlakna	g	2,50
Bjelančevine	g	2,57
So	g	0,01
Vitamin A	µg	0,00
Vitamin D	µg	0,00
Vitamin E	mg	0,00
Vitamin K	µg	0,00
Vitamin C	mg	11,40
Vitamin B6 – piridoksin	mg	0,24
Vitamin B12 – kobalamin	µg	0,00
Tiamin – vitamin B1	mg	0,02
Riboflavin – vitamin B2	mg	0,04
Niacin – vitamin B3	mg	1,03
Pantotenska kiselina – vitamin B5	mg	0,30
Kalijum	mg	413,00
Kalcijum	mg	30,00
Fosfor	mg	38,00
Magnezijum	mg	23,00
Gvođje	mg	3,24
Cink	mg	0,35
Bakar	mg	0,42
Mangan	mg	0,60
Selen	µg	0,30

5.2. Гламочки кромпир

Гламочки кромпир се јавља у виду вишегодишње зељасте биљке са подземним стаблом. Намјењен је за исхрану људи а производи се на пољопривредном земљишту које се налази унутар административних граница општине Гламоч.

У ботаничком смислу представља задебљали врх подземног стабла (stolona) који садржи минимално одрђен проценат суве материје (скроба). Минимални пречник кртола који се пласирају на тржиште износи 35 мм а то су кртоле које без додатне силе не пролазе кроз квадратни отвор са страницама наведених димензија. Облик кртоле зависи од сорте а најчешће је овалан са варијацијама према издужено овалном облику а рјеђе према округласто овалном. Боја pokožице је најчешће црвена или жута са различитим нијансама а може бити глатка или мрежаста. Боја мяса кртоле се креће од жуте до бијеле са прелазним нијансама док су текстура и окус сортне специфичности. За производњу Гламочног кромпира користе се садни материјали категорије Елита и нижих категорија сорти различитог периода зрења које имају дужу или краћу традицију

узгоја на територији општине Гламоч (Дезире, Агриа, Аладин, Рудолф, Кенебек, Рикардо, Кондор и сл) али и других сорти за које се покаже интерес и које имају минимално потребан проценат суве материје (скроба) суве материје у свом саставу.

Табела 1. Параметри хемијског састава кромпира

KOMPONENTA (w/w)	Glamoč (Dezire)	Mravica- Posavina (Kenebek)	Lijevče (Kenebek)
voda (%)/ water (%)	72,95	74,02	76,62
skrob (%)/ starch (%)	21,98	21,07	19,49
pepeo (%)/ ash (%)	0,66	1,09	0,75
šećeri (%)/ sugars (%)	1,67	0,13	0,94
proteini(%)/ proteins (%)	2,33	1,32	2,22
celuloza (%)/ cellulose (%)	0.11	-	-

Представљени резултати су настали након анализа на Технолошком факултету у Бањалуци и у табели су приказани упоредни подаци резултата хемијске анализе сорти дезире (за Гламоч), кенебек (за Посавину у Лијевче).

Упоредна хемијска анализа неколико сорти кромпира, извршена у истој лабораторији, узгојеног у Гламочи је дала сљедеће резултате.

TEHNOLOŠKI FAKULTET BANJA LUKA LABORATORIJA ZA PREHRAMBENE TEHNOLOGIJE I BIOTEHNOLOGIJE

+38751434360 lokal 142
+38765632820

Datum: 28.12.2023.

IZVJEŠTAJ O IZVRŠENOJ ANALIZI Br. 2812/23

- **Uzorak: Krompir**
- **Šifra uzorka: 20.12.2023/23-01-03**

Za navedene uzorke urađeni su sljedeći parametri, po odgovarajućem Pravilniku:

Rezultati:

	1-Rikardia	2- Margarita	3-Agria
Sadržaj vode (%)	74,94	77,84	78,57
Sadržaj pepela (%)	0,99	0,79	0,78
Sadržaj ukupnih proteina (%)	2,30	1,74	2,06
Sadržaj skroba (%)	21,56	19,58	18,44
Sadržaj ukupnih šećera (%)	u tragovima	u tragovima	u tragovima
Ukupno (%)	99,79	99,95	99,85

Наведени резултати ће бити искориштено као мјерило - параметари квалитета (количине скроба) за заштиту географског поријекла гламочког кромпира. Минимално учешће скроба по сортама које ће носити заштићено име географског поријекла – гламочки кромпир је:

1. Дезире – 21%,
2. Рикардиа – 21%,
3. Маргарита – 19%,
4. Агриа – 18%..

Одрступања у дијелу који се односи на садржај скроба и влажност зависе од микро локација засада те количине влаге у земљишту.

За потенцијално нове сорте биће прописани нови параметри примјеном исте методологије.

5.2.1. Специфичности производа у односу на истоврсне производе

Полазећи од чињенице да свака средина има своје специфичности које се огледају у начину живота кроз карактере становништва, начин производње добара, начин пропреме хране, обичаје, међуљудске односе, постоје и ствари које су универзална вриједност а настају из људских потреба. Једна од тих ствари је и начин исхране који се задовољава у зависности од могућности и расположиве сировинске основе за производњу потребних ствари. Један од тих елемената је гламочки кромпир. Надморска, висина, климатске карактеристике врста земљишта и његов хемијски састав у Гламочком пољу су показали као идеални за узгој биљке кромпир. Наведене карактеристике утичу на састав чврсте метерије (скроба) у кромпиру која је основна одредница његовог квалитета и чини га специфичним и везаним за ово географско подручје.

5.2.2. Утицај територије на производњу гламочког кромпира

Велика надморска висина (само Гламочко поље ја на висини између 880 и 920 метара изнад нивоа мора) са собом носи и сурову планинску климу као и одговарајући вегетацијски појас који обилује планинским љековитим биљем само потврђује квалитет земљишта на којем расте гламочки кромпир

Као аргумент за претходно наведено навешћемо само неке од обиља биљних врста са љековитим свјствима које су саставни дио флоре Гламочког поља:

1. *Achillea millefolium* – ајдучка трава, куница, столисник,
2. *Agrimonia eupatoria* - петровац
3. *Agropyron repens* - пирика
4. *Alchemilla vulgaris* – вирак, росаница,
5. *Allium ursinum* - цријемуша
6. *Angelica silvestris* – шумска ангелика, анђеоски коријен,
7. *Arctostaphylos uva ursi* – медвјеђе грожђе,
8. *Calendula officinalis* – невен,
9. *Capsella bursa pastoris* – русомача, пастирска торба,
10. *Crataegus monogyna* – глог,
11. *Cucurbita pepo* – тиква, бундева,
12. *Equisetum arvense* – пољска преслица, раставич,
13. *Erythraea centaureum* – кичица,
14. *Galium verum* – ивањско цвијеће,
15. *Hypericum perforatum* – кантарион, госпина трава,
16. *Malus silvestris* – дивљакиња, јабуково сирће,
17. *Orchis morio* – каћун и друге врсте из родова: *Orchis*, *Platanthera*, *Ophris*, *Dactylorhiza*, *Gymnadenia*
18. *Origanum vulgare* – вранилова трава,
19. *Pinus silvestris* – бијели бор,
20. *Plantago major*, *P. lanceolata*, *P. media* – боквица,
21. *Polygonum aviculare* – трскот,
22. *Potentilla erecta* – срчењак,
23. *Prunus spinosa* – трњина,
24. *Pulmonaria officinalis* – плућњак,
25. *Rosa canina*, *Rosa* sp. – дивља ружа, шипурак,
26. *Rubus* sp.- купина,
27. *Rubus idaeus* – малина,
28. *Sambucus nigra* – црна зова,
29. *Satureja montana* – вријесак,
30. *Sempervivum tectorum* – чуваркућа,
31. *Sisymbrium officinale* – стрижуша, трава пјевачица,
32. *Sorbus aria*, *S. aucuparia* – мукиња, јаребика,
33. *Taraxacum officinale* – маслчак,
34. *Teucrium chamaedrys* – дубчац, подубица,
35. *Teucrium montanum* – трава ива,
36. *Thymus serpyllum* – мајчина душица,
37. *Tilia cordata*, *T. platyphyllos* – касна липа, рана липа,
38. *Tussilago farfara* - подбјел,

39. *Urtica dioica* – коприва,
40. *Vaccinium mirtyllus* – боровница,
41. *Vaccinium vitis idaea* – брусница,
42. *Valeriana officinalis* – валеријана,
43. *Verbascum phlomoides* – дивизма,
44. *Verbena officinalis* – вербена, спориш,
45. *Viola arvensis* – пољска љубичица,
46. *Viscum album* – бијела имела.

5.2.3. Начин производње

Производња Гламочког кромпира заснива се на неколико технолошких процеса које треба провести током године уважавајући научна, стручна и искуствена сазнања стечена током дуге традиције производње на гламочком географском подручју.

За производњу Гламочког кромпира бирају се парцеле са лаким до средње лаким, евентуално средње тешким, дубоким и плодним земљишима. Обрада земљишта састоји се из три фазе: основна, предсјетвена и обрада у току вегетације

Основна обрада врши се орањем земљишта плуговима од 20-40 цм дубине. Врши се у јесен или у прољеће. Да би се добила добра физичка структура земљишта која обезбјеђује добар однос влаге и воде врши се предсјетвена припрема која се обавља ротофрезама или дрљачама.

Садња се обавља у правилу машинским путем у редове размака 65-80 цм. Размак између кртола, у зависности од крупноће садног материјала и сорте, износи 25-40 цм.

Слика 1: Правилности при вађењу кромпира

Зависно од временских услова садња кромпира се може обављати од 15 априла до 15 јуна. Кромпир је врста која је прва у плодореду те се на истој парцели може садити максимално двије године. У плодореду се смјењује најчешће са стрним житима или неким другим биљним врстама.

Слика 2. Цвијет кромпира

За производњу Гламочног кромпира у правилу користи се садни материјал категорије сјемена Елита до друге сортне репродукције. Сортимент се заснива како на сортама са дугом традицијом гајења, тако и на новијим сортама, у складу са њихово, прилагодљивостина агроеколошким условима и захтјевима тржишта. Заступљене су сорте са црвеном и жутом бојом покожице са различитим нијансама и варијантама (Дезире, Маргарита, Аладин, Кондор, Кенебек, Рикарда, Белароса, Агрија, и друге)

Исхрана кромпира врши се различитим ђубривима и на различите начине од заоравања биомасе, стајњака и основних минералних ђубрива који се додају прије или у току основне обраде земљишта до азотних и фолијалних који се додају у току вегетације а све у зависности од микро локације засада.

Обрада у току вегетације подразумјева међуредну обраду и огртање кромпира непосредно пред ницање и/или када надземни, вегетативни дио достигне висину 10-15 или 15-20 цм.

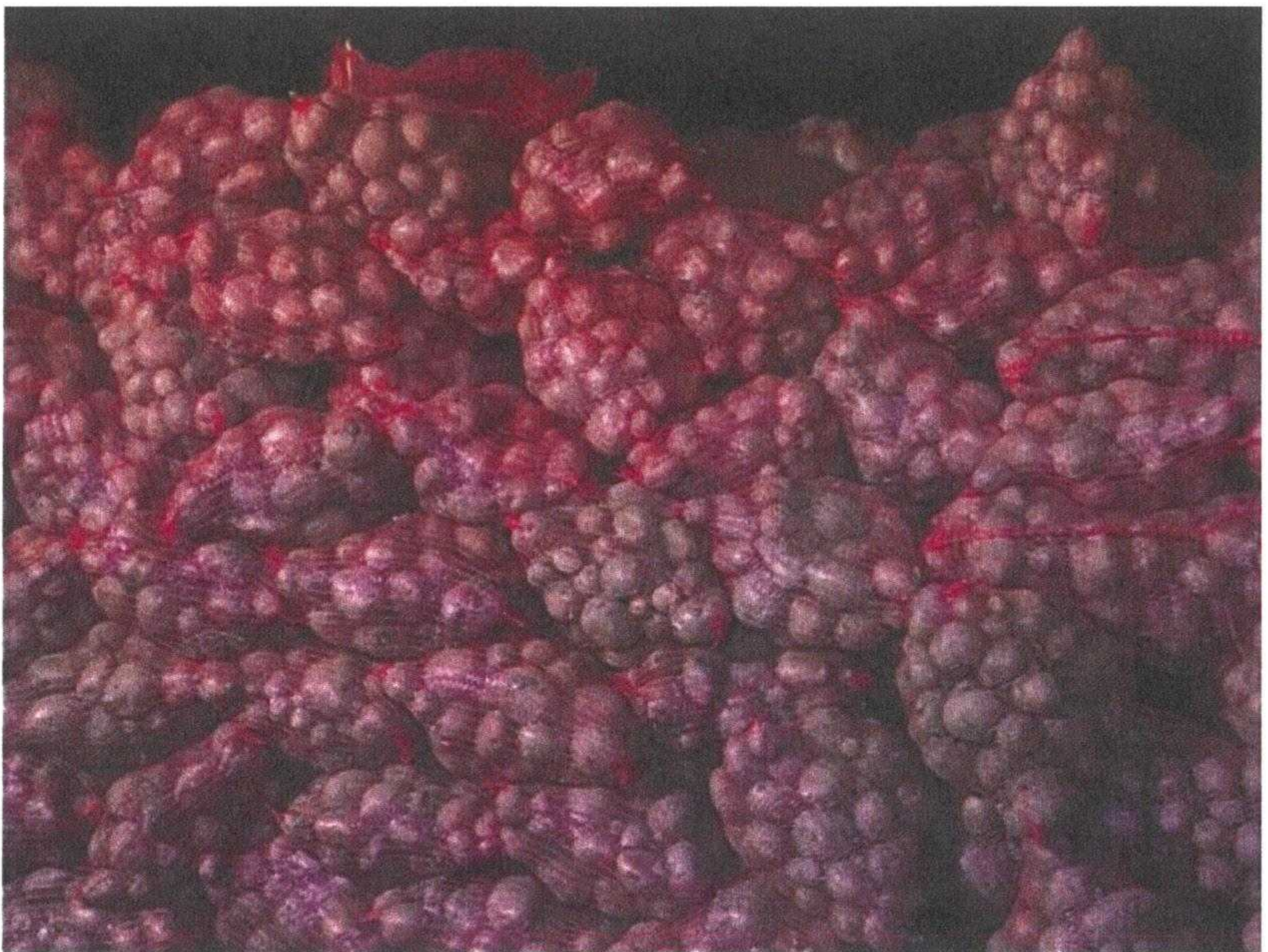

Слика 3: Кромпир у пуној вегетацији

Мјере његе и заштите кромпира обављају се у складу са праксама, а произвођачи су дужни водити евиденцију о спроведеним мјерама његе и заштите.

У зависности од времена садње, раностасности сорте и еколошких услова током вегетације различито је и вријеме вађења кромпира. Вађење се обавља у периоду од 15.08. до 15.11. машински уз кориштење различитих техничких рјешења или ручно на мањим парцелама.

Складиштење кромпира врши се у намјенским објектима са контролисаним или дјелимично контролисаним условима у врећама, боксовима, џамбо врећама или ринфузно. Складишта треба да су тамне просторије са температуром од 4-10° Ц са довољном количином влаге, али не толиком да проузрокује стварање конденза на гомољима како би се сачувао кромпир до момента продаје.

Слика 4. Упаковани и ускладиштени кромпир

Гламочки кромпир се углавном не пере, мада се може очеткати у циљу одстрањивања вишка земље са pokožице. Кромпир се може продавати и без наведених захвата. Гламочки кромпир се продаје у виду кртола пречника од 35 до 250 мм, који се већином додатно не сортирају, али у складу са тржишним захтјевима, исти се може додатно сортирати уз коришћење техничких рјешења различитог степена аутоматизације.

Слика 5: Изложени кромпир

Зависно од мјеста и начина продаје, кромпир се може продавати упакован у вреће различите величине и материјала (папирне, мрежасте, јутане и сл.), те у дрвеним или пластичним (или другим боксовима сачињеним од различитог материјала), као и у ринфузном стању.

5.3. Тренутно стање производње

На територији општине Гламоч тренутно се производњом кромпира бави око 300 домаћинстава. Овдје треба направити јану разлику између комерцијалне и индивидуалне производње (производња за властите потребе баштенског типа) али све улази у укупан производни биланс. Процјењене површине под кромпиром се не годишњем нивоу крећу око 250 ха комерцијалне и до 50 ха индивидуалне производње. Ако узмемо у обзир да је процјечан принос по хектару 25 т (базирано са сорти дезире која често даје и вечи принос) онда долазимо до количине од око 7 500 000 тона што представља озбиљан локални потенцијал и извор егзистенције за заједницу. Увезивањем у систем путем заштите географског поријекла кромпира ствара предуслов за јединствен тржишни наступ који би имао утицаја на сигурност тржишта као и сам начин и обим производње.

Слика 7: Вађење кромпира

5.4. Шта гламочки кромпир чини другачијим од осталих?

У контексту до сада наведеног може се дефинисати неколико карактеристика:

1. Расте на надморској висини од 880 до 920 метара,
2. Расте у темљишту засићеном калијумом и калцијевим карбонатом,
3. Има висок проценат чврсте материје (скроба) у свом саставу,
4. Надалеко је чувен по квалитету и тражен на тржишту.

6. Закључак

Гламочки кромпир представља живи примјер како усјев, култура и човјек у симбиози, без спољњих утицаја могу да направе производ за који се чуло без и мало маркетинга у периоду када је квалитет сам причао. У новонасталим околностима и развоју интензивне пољопривреде али и драстичног смањења брја становника гламочки кромпир представља основу живота људи Гламочног поља. Поред чињенице да је егзистенцијална основа, основа је и за друштвену кохезију и темељ за нешто ново што би заједницу могло да подигне на лjestвици одрживости. Добијање ознаке географског поријекла омогућило би јединстваен и контролисан тржишни наступ који би требао, у извјесној мјери, да буде и регулатор тржишта и да на тај начин допринесе сигурности произвођача и потецијално уговореној производњи.

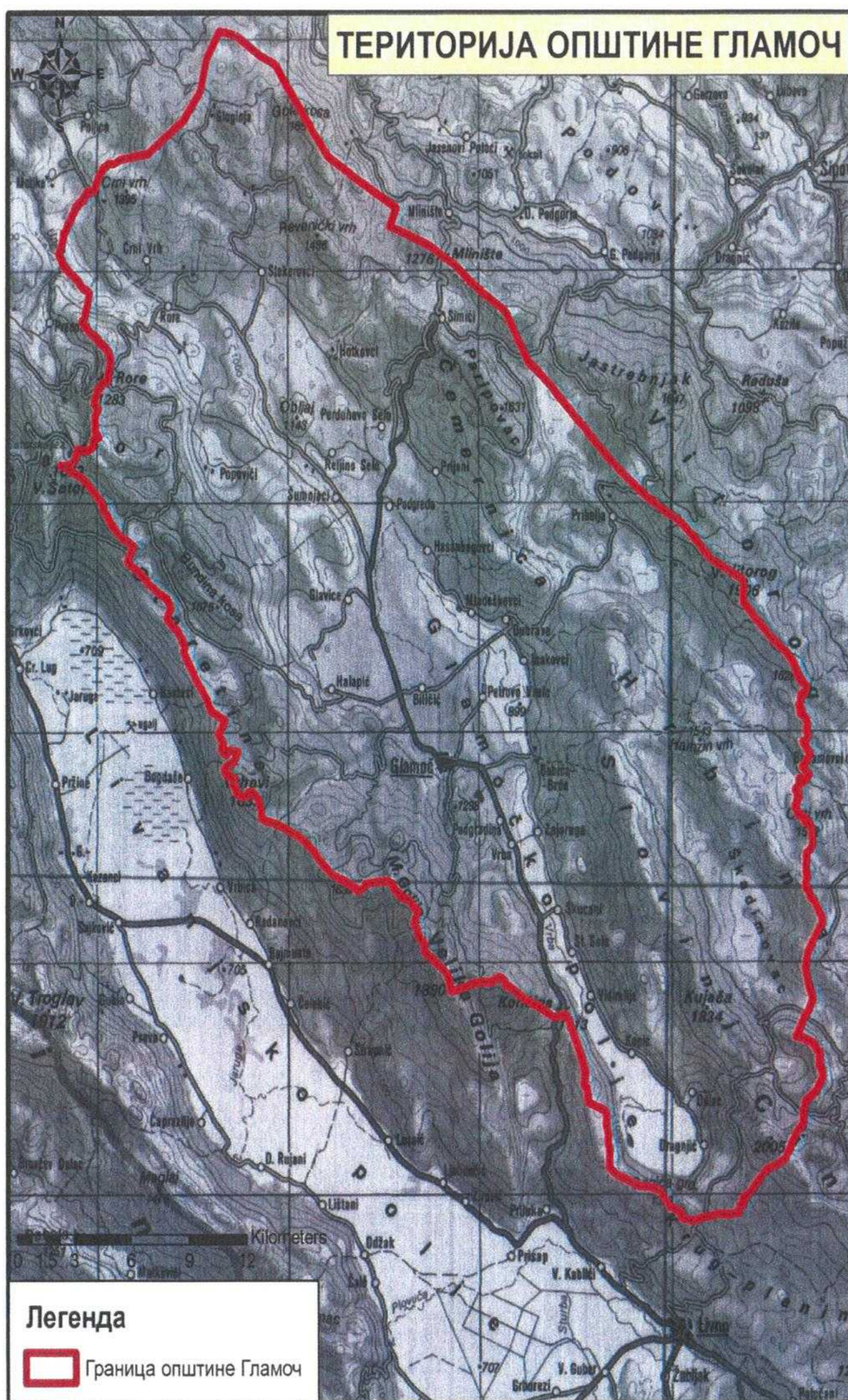
Извори и документација

1. „Попис становништва и станова“, Савезни завод за статистику, Београд, 1972. године.
2. „Статистички годишњак СФРЈ за 1981. годину“, Савезни завод за статистику, Београд, 1981. године.
3. „Статистички годишњак СР Босне и Херцеговине за 1991. годину“, СРБиХ, Републички завод за статистику, Сарајево, 1991. године.
4. „Статистички годишњак Републике Босне и Херцеговине за 1992. годину“, Република Босна и Херцеговина, Државни завод за статистику, Сарајево, 1992. године.
5. „Становништво Босне и Херцеговине, народносни састав по насељима“, Република Хрватска, Државни завод за статистику, Загреб, 1992. године.
6. Душко Јакшић: „Република Српска - простор, становништво, ресурси“, НУБ „Петар Кочић“, Бањалука, 1995. године.
7. „Заштита изворишта воде за пиће у Гламочком пољу“, Завод за хидротехнику Грађевинског факултета Сарајево, Сарајево, 1989. године.
8. „Шумскогосподарска основа за шумскогосподарско подручје шумарије Гламоч“, период важења 01. 01. 2013. до 31. 12. 2022. године, ШГД „Херцегбосанске шуме“ Купрес 2012. године,
9. Регионална стратегија економског развоја, Економска регија Сјеверозападна Босна и Херцеговина, Акредитована регионална развојна агенција Сјеверозападне БиХ, Бања Лука, 2004. године.
10. „Средњорочна стратегија развоја пољопривредног сектора у Федерацији Босне и Херцеговине“, Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства, Сарајево, 2006. године.
11. „Стратегија за смањење сиромаштва у БиХ (ПРСП)“, Министарство вањске трговине и економских односа, Сарајево 2001. године,
12. „Закон о локалној самоуправи Федерације Босне и Херцеговине, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине број 49, Сарајево, 2006. године.
13. „Просторни план општине Гламоч - аналитичко-документациона основа“, Урбанистички завод Босне и Херцеговине, Сарајево, 1988. године.
14. „Просторни план општине Гламоч за период од 1986-2000. године“, Урбанистички завод Босне и Херцеговине, Сарајево, 1988. године.
15. „Археолошки лексикон Босне и Херцеговине-археолошке карте“, Земаљски музеј Босне и Херцеговине, Сарајево 1988. године,
16. „Урбанистички план општине Гламоч (нацрт), “Урбанистички завод Босне и Херцеговине“, Сарајево, 1986. године.
17. „Стратешки план општине Гламоч 2006-2010. године“, Општина Гламоч, 2006. године,
18. „Проучавање појава вирусних обољења и њихових вектора у сјеменској производњи кромпира у Босни и Херцеговини (1966 – 1968), Институт за пољопривредна истраживања – Сарајево, Завод за ратарство – Бутмир, 1969. године,
19. „Комплексно истраживање производње кромпира, Тема – Испитивање особина сората кромпира сортних огледа у различитим подручјима Босне и Херцеговина“ рађено од 1964. до 1967. годин, “, Институт за пољопривредна истраживања – Сарајево, Завод за ратарство – Бутмир
20. „Испитивање интензивирања производње сјеменског и конзумног кромпира у брдско – планинским подручјима“, Институт за пољопривредна истраживања – Сарајево, Завод за ратарство – Бутмир, 1971. године.

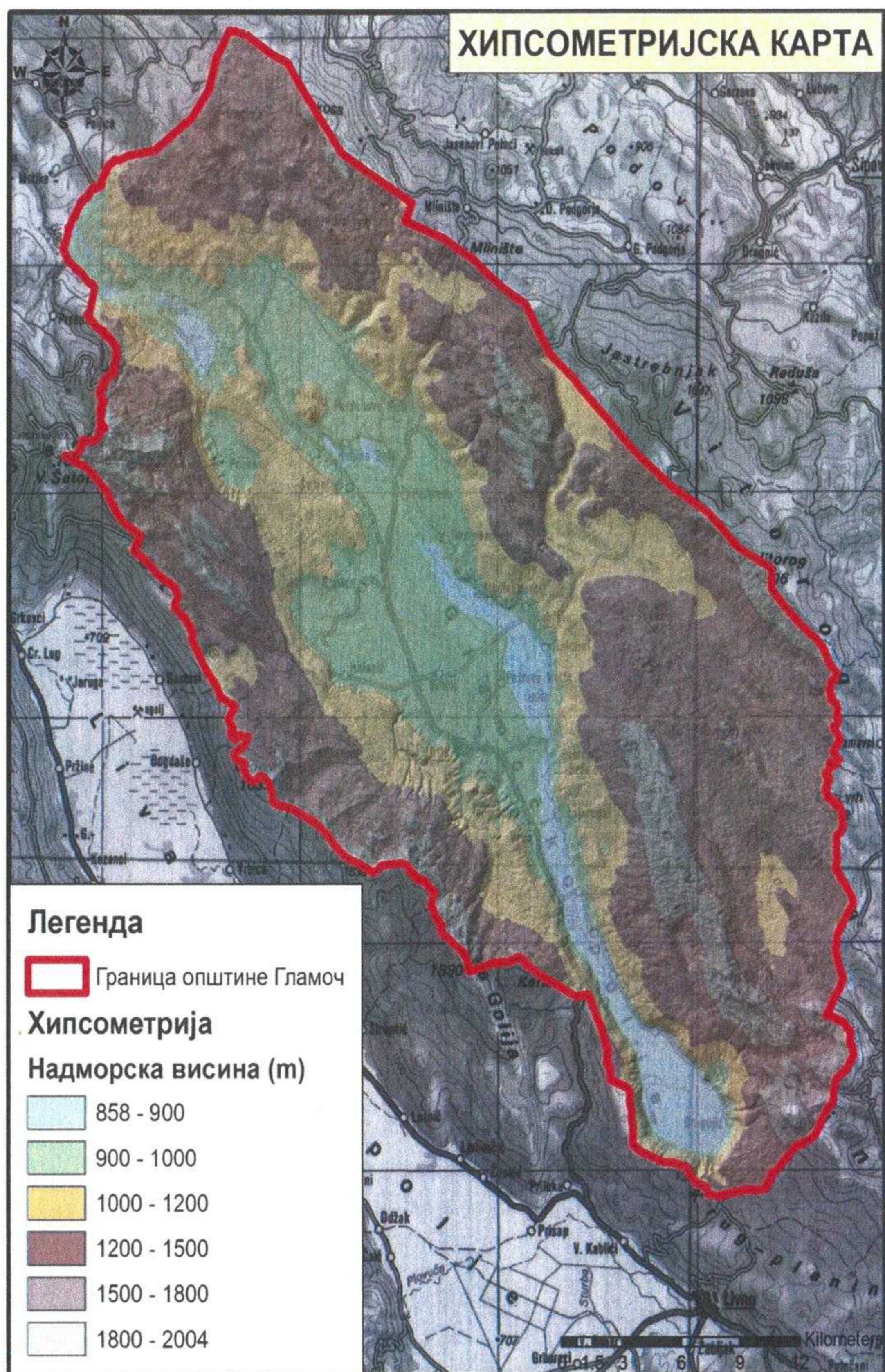
Попис прилога

1. Карта територије општине Гламоч,
2. Хипсометријска карта Гламочког поља,
3. Литолошка карта Гламочког поља,
4. Карта хидрографске мреже Гламочког поља
5. Карта земљишног покривача Гламочког поља,

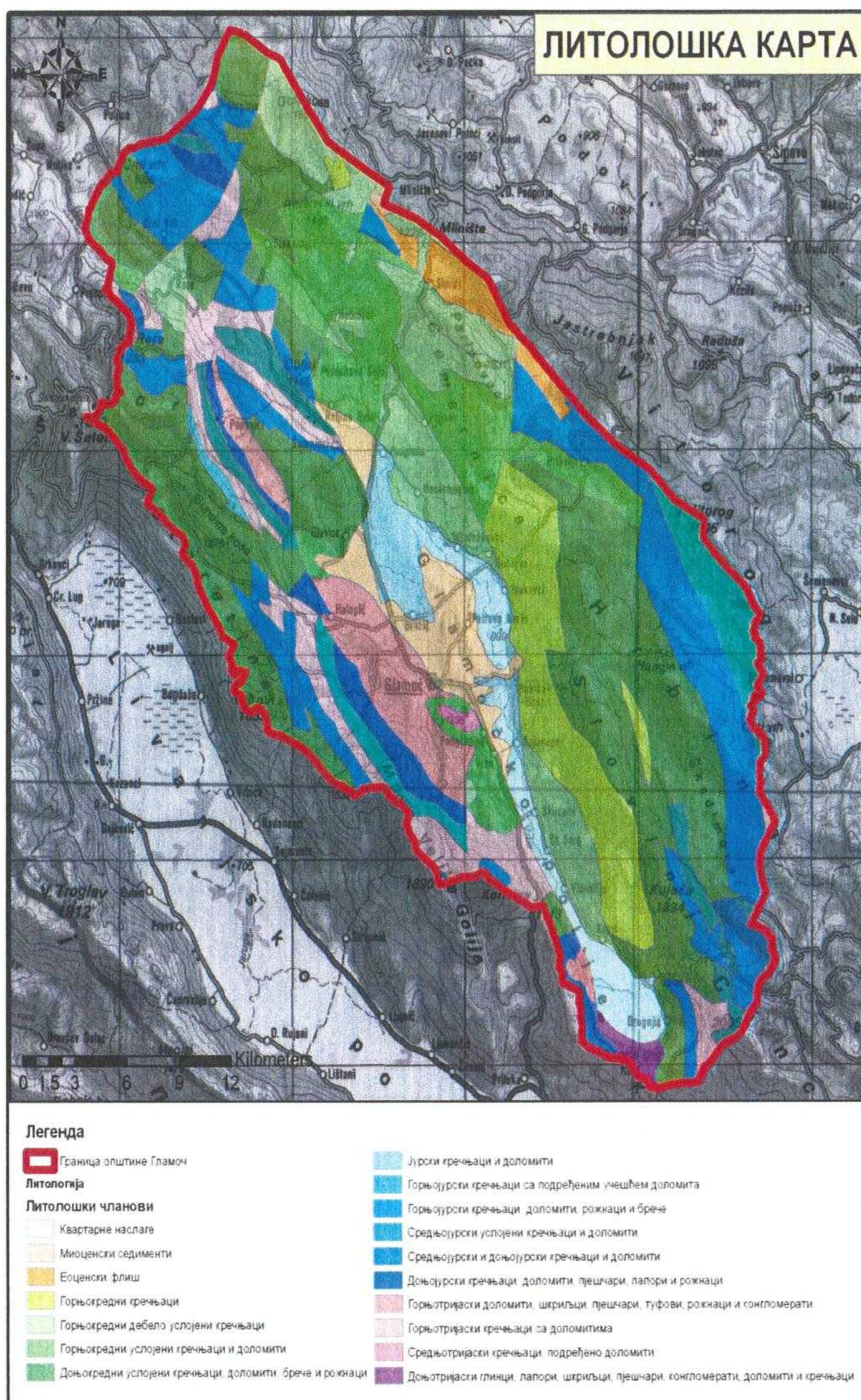
1. Карта територије општине Гламоч

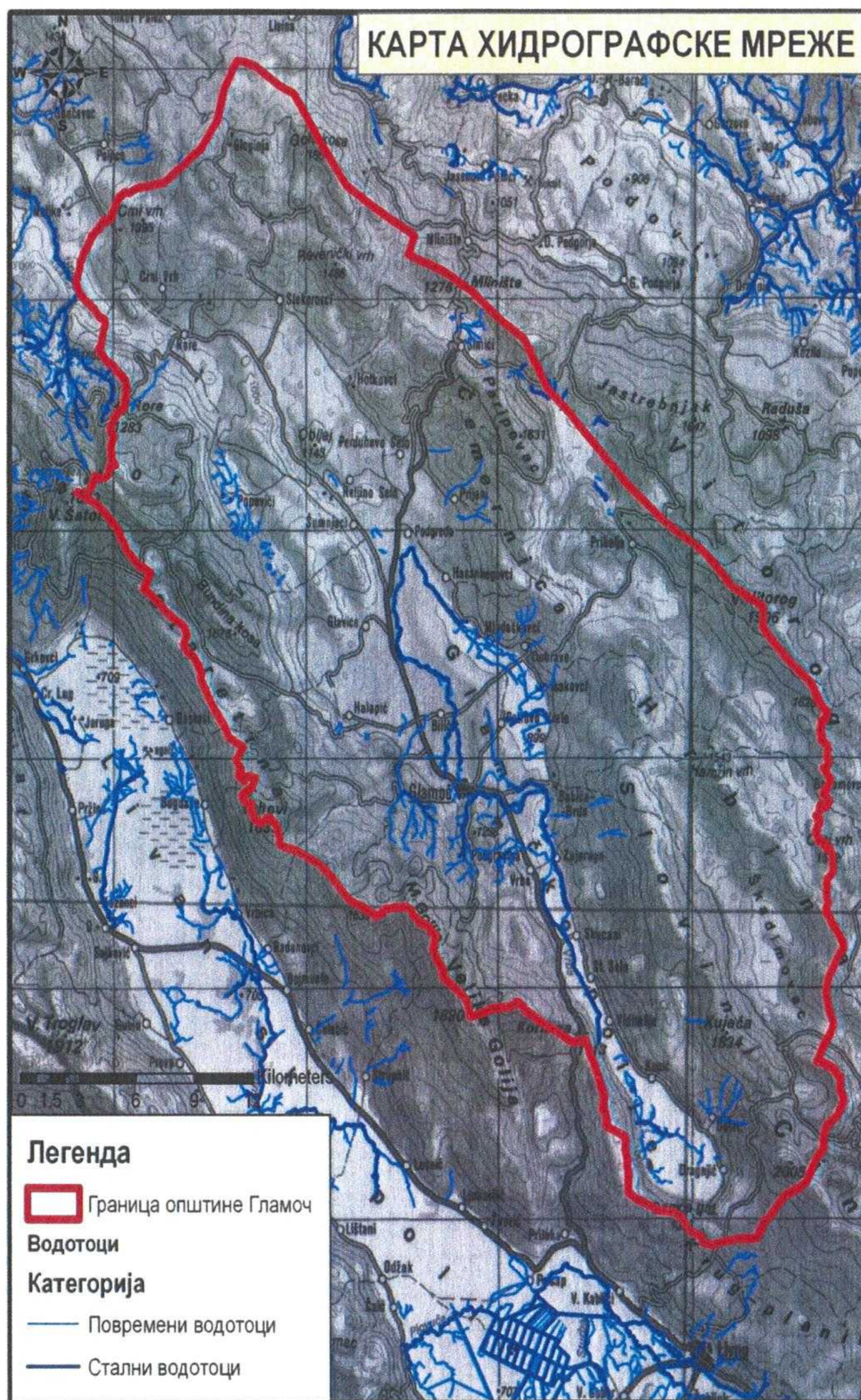
2. Хипсометријска карта Гламочног поља

3. Литолошка карта Гламочког поља

4. Карта хидрографске мреже Гламочког поља

5. Карта земљишног покривача Гламочког поља

